

BİA Medya Gözlem 2018: Habercinin & Medyanın Bir Yılı

Kürt sorununda çözüm sürecine 2015'te son verilmesi, ertesi yıl da ülkenin darbe girişimine sahne olması Türkiye'de sivil toplum ve akademi gibi medyanın da "güvenlik" politikaları üzerinden hedef tahtasına konulmasına neden oldu.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'ndan (AGİT) Avrupa Parlamentosu'na, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nden ulusal ve uluslararası gazetecilik kuruluşlarına kadar tüm öznelerin Türkiye'de hukuka aykırı icraatlara ses çıkardığı 2018 yılı, TRT ve Basın Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi medyaya dair yapıların güçlendirilmiş Cumhurbaşkanlığı sistemine dahil edildiği; İnternette radyo ve televizyon yayınlarının daha sıkı denetlenme hazırlığının tamamlandığı yıl oldu.

2018'de en az 125 medya temsilcisinin Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'ndan mahkum edildiğini gösteren BİA Medya Gözlem Raporu, 2019'un bu kez "hüküm giymiş gazetecilerin tutuklanmasının habercisi" gibi.

2018 başında alınan bir-iki karar dışında keyfi gazeteci tutuklamalar bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi'nin işlevsiz görüldüğüne işaret edilen raporda, son iki yılda 7 gazetecinin "darbecilik" ve "devlet güvenliğine hedef alma"ya dair TCK hükümleri uyarınca toplam beş ağırlaştırılmış müebbet ve 45 yıl hapis; 64'ünün "örgüt yöneticiliği, üyeliği ve örgüte yardım" iddiasıyla 480 yıl 2 ay hapis; 52'sinin de "Terörle Mücadele Kanunu"ndan toplam 122 yıl 6 ay 3 gün (14 yıl 10 ay 7 gün ertelemeli) hapse mahkum edildiğini gösteriyor.

BİA Medya Gözlem 2018'e göre 2018, 123 gazetecinin mesleki ve politik faaliyet kapsamında mahpus olduğu, 47'sinin gözaltına alındığı, 19 haberci ve 1 medya kuruluşunun saldırıya uğradığı, 20 gazeteci, muhabir veya köşe yazarının haber ve eleştirileri nedeniyle "Cumhurbaşkanı'na hakaret"ten mahkum edildiği, *Sulh Ceza Hakimlikleri yoluyla* en az 2 bin 950 İnternet haberine erişim engeli getirildiği bir yıl da oldu.

123 gazeteci mahpus

122 gazeteci mesleki faaliyetlerinden veya siyasi dosyalardan 2018 yılına hapishanede girerken bu sayı, yıl içinde yaşanan tahliyeler ve yeni tutuklamalarla birlikte 1 Ocak 2019'da 123'e ulaştı.

Hapishanedeki 123 kişiden 47'si hükümlüken 34'ü halen yargılanmaktaydı. 30'u soruşturma geçirirken 12'si mahkum edilip dosyalarını İstinaf Mahkemesi'ne veya Yargıtay'a taşıyanlardı.

Olağanüstü Hal'in (OHAL) ilan edildiği 20 Temmuz 2016'dan bugüne kadar "Fethullah Terör Örgütü /Paralel Devlet Yapılanması – FETÖ/PDY" ile bağlantılı operasyonlar kapsamında tutuklanan 73 gazeteci ve medya temsilcisi 1 Ocak 2019 itibariyle cezaevindeydi. 1 Ocak 2019 itibariyle 38 gazeteci ve medya çalışanı, PKK/PYD/KCK gibi örgütlerle bağlantılı olmak suçlamasıyla hapishanede bulunuyordu.

2018 yılında en az 47 haberci gözaltına alındı. Bunlardan 36'si Kürt Sorunu kapsamına giren gelişmeleri izlerken Emniyet Müdürlükleri veya Terörle Mücadele Şubeleri'nde gözetim altında tutuldu.

Bu rakam, OHAL etkisinin daha yoğun olduğu 2017 yılında 85'ti. Gözaltılardan 31'i Fethullah Gülen Cemaati'ne yakın medya kuruluşlarında, 20'si Kürt medyasında yaşanmış; beşi de uluslararası medya temsilcilerine yönelik gelişmişti. Bu Sayı 2016'da 201, 2015'te 120, 2014'te 72 idi.

Bir cinayet, 20 saldırı, 74 tehdit

2018 yılında en az 19 gazeteci ve 1 medya kuruluşu saldırıya uğradı. Ayrıca, Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda da Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı öldürüldüyse de cesedine hala ulaşılamadı. Diğer yandan, 70 gazeteci ve 4 medya kuruluşu da tehdit gördü.

2017'de de bir Suriyeli kadın gazeteci İstanbul'da öldürülmüş, 20 gazeteci, bir gazete ve bir yayınevi saldırıya uğramıştı. Ayrıca, 12 gazeteci ve beş medya kuruluşu da tehdit edilmiş, beş haberci de sözlü saldırıya maruz kalmıştı.

2016'da ise, çatışma ve eylem bölgelerinde görev yapan medya çalışanlarından 56'sı saldırıya uğramıştı. Ayrıca, altı medya organı saldırının hedefi olurken bir Suriyeli gazeteci de öldürülmüştü. Yine 2016'da, 118 gazeteci ve beş medya kuruluşu da tehdit görmüştü. 2015 yılında yine Antep ve Şanlıurfa'da görev yapan üç Suriyeli gazeteci ve Türkiye'den bir yazar öldürülmüş, 64 medya çalışanı ve biryazar ile 4 medya organı da şiddetin hedefi olmuştu.

TCK 299'dan 20 mahkumiyet

2018'de en az 20 gazeteci haber veya yazı yoluyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştirdikleri veya kendisine yönelik isnatlarda bulundukları gerekçesiyle toplam 38 yıl 5 ay 4 gün hapis (6 yıl 10 ay 12 günü ertelendi) ve 35 bin TL de adli para cezasına mahkum edildi.

Cumhurbaşkanı seçildiği Ağustos 2014'te Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik yayınlar ve düşünceler nedeniyle yaygın şekilde kullanılmaya başlanan TCK'nın 299. Maddesi, 1 Ocak 2019'a kadar en az 54 gazetecinin hapis, ertelemeli hapis ve para cezasına mahkum edilmesine zemin oluşturdu.

2017 yılında da toplam 17 gazeteci ve köşe yazarı, "Cumhurbaşkanı'na hakaret" iddiasıyla toplam 8 yıl 4 ay 10 gün hapse (4 yıl 10 ay 10 günü ertelemeli) ve 136 bin 500 TL de adli para cezasına mahkum edilmişti. Dört haberci beraat ederken, bir dava da zamanaşımından düşmüştü. Yıl sonunda altı gazeteci de yeni davalarla karşılaşyordu. 2016'da da 12 gazeteci dahil toplam 16 kişi, "Cumhurbaşkanı'na hakaret"ten toplam 15 yıl 4 gün hapis (6 yıl ve 2 ayı ertelemeli) ve 42 bin TL adli para cezasına mahkum edilmişti.

Yargı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Venedik Komisyonu ve Avrupa Birliği'nin eleştirilerine karşın Anayasa Mahkemesi'nin 2017'de TCK'nın 299. Maddesinin "Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediği" yönünde karar alması, geçen yılki ihlallere yol verdi.

2018 yılında en az 2 bin 950 İnternet haberi, 77 Twit, 22 Facebook paylaşımı, 5 Facebook video, 10 İnternet sitesine erişim engellendi; üç yayın yasağı (biri geçici) çıktı. Yıl içinde, 8 gazete, 2 TV, 2 mektup, 1 rapor, 1 TV dizisi, 1 röportaj sansürle karşılaştı. Dünyanın en popüler İnternet ansiklopedisi Wikipedia, Türkiye’de yılboyu sansürlüydü.

2017 yılı, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası çıkarılan OHAL ve Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) nedeniyle sorgulanamaz idari ve cezai sansür uygulamalarıyla geçmişti. 2017’de, 6 geçici veya daimi yayın yasağı, üç akreditasyon ayrımcılığı, 47 pasaport ve bir basın kartı iptali, KHK ile üç medya kapatma yaşandı. Bu dönemde 10 site, 6 gazete, 97 site haber veya yazısı, 8 kitap, 6 dergi, 3 Twitter mesajı, 8 karikatür de sansüre uğradı. Ayrıca, çeşitli 9 sansür olayı meydana geldi.

2016 yılında, 778 basın kartı iptal edilirken, 54 gazetecinin mal varlığına el konulmuş, kimi geçici toplam 29 yayın yasağı yaşanmıştı. KHK ile 179 medya ve yayın işletmesi kapatılmış; 46 gazetecinin pasaportu iptal edilmiş; üç akreditasyon ayrımcılığı gerçekleşmişti. Ayrıca, 300 Twitter hesabı, 33 Youtube, 79 Instagram linki, 323 haber, 76 site sansüre uğramıştı.

2014’te başvuru yedi yayın yasağı da dahil edildiğinde son dört yılda, Türkiye ana gündemine ilişkin konuların irdelenmemesi için geçici veya soruşturma süresince toplam 45 yayın yasağı kararı alındığı ortaya çıkıyor.

“Casusluk”, “örgüt”, “hakaret”

2018 yılında 5 gazeteciye “darbecilik” iddiasıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis; 59’una “örgüt üyeliği, örgüt yöneticiliği veya örgüte yardım” gerekçesiyle toplam 419 yıl 8 ay hapis; 7’si “devlet kurumlarını aşağılamak”tan 7 yıl 2 ay 7 gün (2 yıl 2 ay 7 günü ertelemeli) hapis, 4’üne “kin ve düşmanlığa tahrik”ten toplam 3 yıl 2 ay 15 gün (2 yıl 2 ayı ertelemeli) hapis; 1’ine “Özel hayatın gizliliğini ihlal”den ertelemeli 10 ay hapis, 1’ine “suç işlemeye tahrik”ten 5 ay hapis cezası verildi. Ayrıca, TCK’daki “hakaret” suçlamasıyla 7 gazeteci toplam 4 yıl 9 ay 17 gün hapisle (2 yıl 8 ay 15 günü ertelemeli) cezalandırılırken 1 çizer ve bir medya kuruluşu toplam 18 bin TL tazminat ödemeye mahkum edildi.

2017’de iki gazeteci “darbecilik” veya “devlet güvenliğini tehdit” suçlamasıyla toplam 45 yıl; altısı “örgüt üyeliği veya yöneticiliği”nden 60 yıl 6 ay; sekizi “devlet kurumlarını aşağılamak”tan 4 yıl 3 ay hapis (2 yıl 2 aylık kısmı ertelemeli) ve 3 bin TL adli para cezası, beşi toplam 43 bin 840 TL para cezası; bir gazeteci de “Aratürk’ü Koruma Kanunu’ndan 1 yıl 3 ay hapse mahkum edilmişti. Söz konusu gerekçelerle 2017 içerisinde 22 gazeteci, toplam 111 yıl hapis ve 46 bin 840 TL de para cezasına mahkum edilmiş oluyordu.

2016’da, üç gazeteci “devletin güvenliğine ilişkin belge yayınlamak”tan 12 yıl 6 ay; ikisi “örgüt üyeliği”nden 55 yıl hapse; biri “gizliliği ihlal”den 2 bin 100 TL adli para cezasına mahkum edilmişti. 22 gazeteci ve bir site yetkilisine “hakaret” suçlamasıyla 8 yıl 2 gün hapis ve 99 bin 670 TL adli para cezası verilmişti. Beş gazeteci toplam 28 bin TL manevi tazminat cezasına mahkum edilmişti.

2018 yılında en az 21 gazeteciye “örgüt propagandası yapmak” veya “örgüt açıklamalarına yer vermek” suçlamalarıyla toplam 67 yıl 7 ay 4 gün (6 ay 7 günü ertelemeli) hapse mahkum etti. Gazetecilerden 8’i de beraat etti.

2017 yılında TMK temelinde 31 gazeteci 54 yıl 10 ay 29 gün (14 yıl 4 ay hapis ertelemeli) hapis cezasına mahkum edilmişti. 2016'da 13 gazeteci, vize serbestisi için Avrupa Birliği ile müzakere konusu edilen Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uyarınca 32 yıl 8 ay 3 gün hapse mahkum edilmişti.

AYM “İç Hukuk”u haline bıraktı

2018 yılında Anayasa Mahkemesi (AYM), 10 gazeteci, bir İnternet sitesi, 1 gazete dahil 18 başvuruda Türkiye’yi giderler dahil 135 bin 881 TL tazminata mahkum etti. Ancak AYM, özellikle iki üyesi darbe girişimi sonrası tutuklandıktan ve Ocak 2018’de Şahin Alpay, Mehmet Altan ve Turhan Günay lehine verdiği kararlardan sonra sessizliğe büründü.

AYM, 2017 yılında, dört gazeteci, bir televizyon kanalı, bir radyo kanalı, bir yayıncı ve bir askerin başvurusunda toplam 23 bin 427 TL tazminata hükmetmişti.

AYM, özellikle gazeteciler Can Dündar ve Erdem Gül’ün tahliyesinde önemli işlevi olduktan sonra, 2016 yılında da, OHAL ile ilgisi bulunmayan ifade özgürlüğü başvuruları değerlendirmekle kendini sınırlı tutmuş; iki gazeteci, bir eğitimci ve bir işçinin “bireysel” başvurusunda devleti 4 bin 223 TL tazminat ödemeye mahkum etmişti. Oysaki bu rakam, altısı gazeteci, birer de yazar, radyo ve site yetkilisi olmak üzere toplam 12 kişinin başvuru olduğu bir önceki yıl, 2015'te 42 bin 990 TL idi.

AİHM’den mahkumiyet, tazminat

2018’de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), altı gazeteci ve 2 yayıncı dahil 12 başvuruçunun “ifade özgürlüğünü ihlal” gerekçesine dayanan girişimi sonucunda Türkiye’yi Sözleşmenin 10. Maddesinin ihlal edildiği gerekçesiyle mahkeme gideri dahil toplam 73 bin avro (yaklaşık 365 bin TL) tazminata mahkum etti.

AİHM, 2017 yılında yayıncı Fatih Taş dahil 23 kişinin başvurusunda toplam 205 bin 430 avro (yaklaşık 782 bin 927 TL) tazminata hükmetmişti. 2016 yılında yedisi gazeteci 11 kişiye toplam 27 bin 590 avro (yaklaşık 91 bin 438 TL) tazminat ödenmesine hükmedilmişti. Bir gazeteciye de “haksız tutuklama”dan 2 bin avro (yaklaşık 4 bin TL) ödenmesi kararlaştırılmıştı. Beş gazeteci, üç hukukçu, bir siyasetçi, 1 emekli asker dahil toplam 26 kişinin başvurusunun karara bağlandığı 2015’te toplam ceza, 42 bin 043 Avro (134 bin 166 TL) olmuştu.

2018’de 157 işsiz gazeteci

2018 yılında 157 gazeteci ve medya çalışanı işten çıkarıldı, işten çıkmak zorunda bırakıldı veya hazırladıkları/sundukları programlar sonlandırılınca işlerine son verildi.

2017 yılında bu rakam 166, 2016'da 2 bin 708 gazeteci ve medya çalışanı işten çıkarıldı veya işten ayrılmaya itilmişti. Ancak TGC, KHK ile 179 medya ve yayın işletmesinin kapatılmasıyla 2016'da işsiz kalanların sayısının 10 bini bulunduğunu açıklamıştı.

RTÜK: Program durdurmaları 13'ten 67'ye

2018 yılında Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), televizyonlara 67 program durdurma, 85 para cezası ve 1 uyarı cezası; Radyo kuruluşlarına da 5 program durdurma ve 1 para cezası verdi. Yayın ilkelerini ihlalden verilen para cezalarının toplamı 11 milyon 951 bin 153 TL oldu

2017'de televizyonlara 13 program durdurma, 82 para cezası ve 11 uyarı cezası; Radyo kuruluşlarına da 12 para cezası ve 3 uyarı cezası verilmişti. Para cezalarının toplamı da 21 milyon 333 bin 825 TL'yi bulmuştu. 2016'da televizyonlara 50 uyarı, 112 para cezası ve 2 de yayın durdurma cezası; radyolara da 7 uyarı, 11 de para cezası verilmişti; para cezalarının toplamı da 15 milyon 907 bin 627 TL olmuştu.

(EÖ/APA)

İnfografik ve grafikler: Yağmur Karagöz